

UDK:316.74:37

MA'NAVY TARBIYANI YUKSALISHIDA TA'LIM VA TARBIYANI UYG'UN OLIB BORISHNING AHAMIYATI

Boymurodov Sanjar Dilmurod o'g'li

O'zbekiston Milliy universiteti Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 2-
bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18770723>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ma'naviyat va ma'naviy tarbiya tushunchalarini uyg'un holda yuksaltirish borasida so'z yuritilgan. Mamlakatimiz taraqqiyotida Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishda ma'naviy tarbiyaga alohida e'tibor qaratish lozimligi tahlil etilgan. Bu jarayonda axloqiy fazilatlar har bir shaxsning ongida shakllantirishning ahamiyati haqida fikr-mulohazalar, taklif va xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, ma'naviyat, axloq, ilm-fan, innovatsion texnologiya, tarbiya, ta'lim

ВАЖНОСТЬ ГАРМОНИЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ДУХОВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Боймуродов Санжар Дилмурод ўғли

Национальный университет Узбекистана, студент 2-го курса направления «Национальная
идея, основы духовности и правовое образование»

Аннотация: В данной статье говорится о гармоничном воспитании понятий духовности и духовного образования. Анализируется, что особое внимание следует уделять духовному образованию в эпоху Третьего Возрождения в развитии нашей страны. В этом процессе представлены мнения, предложения и выводы о важности формирования нравственных качеств в сознании каждого человека.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, духовность, этика, наука, инновационные технологии, воспитание, образование

THE IMPORTANCE OF HARMONIOUS EDUCATION AND EDUCATION IN THE IMPROVEMENT OF SPIRITUAL EDUCATION

Boymurodov Sanjar Dilmurod o'g'li

National University of Uzbekistan, 2nd-year student (major: National Idea, Fundamentals of
Spirituality and Legal Education)

Abstract: This article talks about harmoniously raising the concepts of spirituality and spiritual education. It is analyzed that special attention should be paid to spiritual education in the development of the Third Renaissance in the development of our country. In this process, opinions, suggestions and conclusions are presented about the importance of forming moral qualities in the mind of each person.

Keywords: New Uzbekistan, spirituality, ethics, science, innovative technology, upbringing, education

KIRISH

Barchamizga ma'lumki, ta'lim va tarbiyani uyg'unlikda olib borish sifatli va samarali ta'lim tizimining poydevori hisoblanadi. Ma'naviy tarbiya har bir kishining xulq-atvorida namoyon bo'lishi lozim. Bu yo'lda, albatta, ma'naviy-ma'rifiy sohadagi ishlarning

samaradorligini oshirish, ma'naviy tarbiyani mustahkamlash, jamiyat va inson hayotida axloqiy fazilatlarning o'rni va ahamiyatini oshirish jarayonlarini uzviy tashkil etish joiz. Avvalo, tarbiya tushunchasiga quyidagicha ta'rif berish mumkin: shaxsning ma'naviy yetuk, ilm-ma'rifatli, barkamol, axloqan va ruhan sog'lom bo'lib voyaga yetishida ko'maklashuvchi pedagogik jarayon. Ma'naviyat esa xalq va millatni o'zligiga qaytaradigan, o'zligini tanitadigan, kerak bo'lsa, uni tarbiyalaydigan, jamiyatimizning o'ziga xos taraqqiyot yo'li, turmush tarziga tayangan holda, muttasil takomillashib boradigan g'oyalar orqali tashkil etiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Ma'naviy tarbiya – inson shaxsining ma'naviy dunyosini boyitish, uning axloqiy fazilatlarni shakllantirish, ijtimoiy javobgarlik tuyg'usini rivojlantirishga qaratilgan jarayon. Insonning ichki dunyosidagi tuyg'ular, hissiyotlar, qolaversa uning ma'naviy-axloqiy qiyofasini belgilab beruvchi yuksak yoki aksincha tuban tuyg'u va qarashlari uning tashqi xatti-harakatlariga asos bo'ladi. Insonning tashqi olami esa uning tashqi ko'rinishi, kiyinishi, xatti-harakatlarida namoyon bo'ladi. Taom va yegulik insonlarga jismoniy quvvat bersa, ma'naviyat unga ruhiy ozuqa va qudrat bag'ishlaydi. Zero, Prezident Shavkat Mirziyoyev “Yangi O'zbekiston strategiyasi” kitobida “Mening nazarimda, insoniyat dunyosining buyuk bir yoritqichi – ma'naviyat chirog'i bor. Bu chiroqning boshqalardan farqi shuki, u insonning ongi va tafakkurini yoritadi, qalbi, vijdonini uyg'otadi, odamiylik hissini kuchaytiradi. O'zbekistonning yangi uyg'onish davrini yaratishga kirishgan ekanmiz, har bir yurtdoshimizning qalbi va ongida ana shunday ma'naviyat shu'lasini porlashi va u bizlarni ezgu ishlarga undab, yuksak ma'suliyat tuyg'usi bilan yashashga da'vat etib turishi kerak” [1. 263] – deya ta'kidlaganlari ham bejiz emas, albatta. Bugungi kunda jahonda texnologiyalar va axborotlashtirish jarayonlarining rivojlanishi davrida ma'naviy tarbiya va ma'naviyatni yuksaltirish, axloqiy fazilatlarni shakllantirish masalalari birinchi navbatda hal qilinishi kerak bo'lgan vazifalar hisoblanadi.

Uzoq moziy, rivojlanish tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ta'lim va tarbiya jarayonida axloqiy va ma'naviy tarbiyalash masalalari azaldan dolzarb va muhim vazifa hisoblangan. Ayniqsa, ko'plab mutafakkir- u olimlarimiz asarlarida xalqimizning murakkab tarixiy-madaniy tajribasi mobaynida yuz bergan voqea hodisalar mohiyatini jamiyatdagi ma'naviyat va ta'lim-tarbiya jarayonlaridan izlash an'anasini uchramiz. Kaykovusning “Qobusnoma”, Sa'diyning “Guliston”, “Bo'ston”, Amir Temurning “Temur tuzuklari”, Abdurahmon Jomiyning “Bahoriston”, Alisher Navoiyning “Mahbub-ul qulub”, Husayn Voiz Koshifiyning “Axloqi Muhsiniy” kabi asarlarda ma'naviy tarbiyaning ahamiyati, axloqiy fazilatlarni shakllantirish yo'llari va usullari, ma'naviyatli shaxslarda aks etishi zarur bo'lgan sifatlar xususidagi qarashlarni yoritganlar. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganiday: “Taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham bu – ilm-fan, ta'lim va tarbiyadir”[4]. Shunday ekan, avvalo, oila, mahalla va ta'lim tashkilotlarida ma'naviy tarbiyaning uzviyligini ta'minlash hamda targ'ibot-tashviqot ishlarni ilmiy asosda tashkil etish, soha bo'yicha ilmiy va uslubiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish zarur sanaladi.

Bugungi kunda tevarak atrofga nazar tashlaydigan bo'lsak, ta'lim-tarbiyadan uzoq va loqayd insonlar ijtimoiy tarmoqlar orqali diniy e'tiqod niqobi ostida yoshlarni ma'rifatga emas, balki jaholatga yetaklayotgan kishilarning o'ljasiga aylanayotganligiga guvoh bo'lamiz. Ma'rifatdan uzoq, sog'lom dunyoqarashga ega bo'lmagan kishilar hech shubhasiz, bu kabi yolg'on va fitnalarga aldanmoqda va to'g'ri yo'ldan adashmoqda. O'z navbatida bu kabi holatlarning uchrayotganligi xalqimizning yuksak ma'naviyatga naqadar ehtiyoji bor ekanligini ko'rsatmoqda. Shu o'rinda Prezident Shavkat Mirziyoyevning “Bugun ma'naviyat boshqa sohalardan o'n qadam

oldinda yurishi, ma'naviyat yangi kuchga, yangi harakatga aylanishi kerak" [2] degan fikrlari naqadar to'g'ri ekanligiga guvoh bo'lamiz. Ma'naviyat va ma'naviy tarbiyani rivojlantirish borasida oldinga qadam tashlamasak jamiyatimizni turli xil jinoyatlar, urush-nizolar, kelishmovchiliklar, o'zaro ziddiyatlar qamrab oladi. Shuning uchun ham dastlab ma'naviy tarbiyani yuqori o'ringa chiqarishimiz va rivojlantirishimiz lozim.

NATIJARLAR

Yurtimizda ma'naviyat sohasi davlat siyosatining muhim yo'nalishidan biri hisoblanadi. "O'zbekiston-2030" strategiyasida "Ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va madaniyat sohasini yangi bosqichga olib chiqish" bo'yicha bir qator islohotlar keltirilgan.[3] Unda quyidagi vazifalar belgilab qo'yilgan: Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlash; O'zbek va jahon adabiyoti durdonalarini keng ommalashtirish, jamiyatda kitobxonlikni hamda aholiga axborot-kutubxona xizmatini ko'rsatishni rivojlantirish; Zamonaviy teatr va sirk san'atini har tomonlama rivojlantirish, yuksak badiiy-g'oyaviy saviyaga ega sahna asarlarini yaratish; O'zbek milliy san'atini targ'ib qilish orqali mamlakatimizning turistik salohiyatini oshirish; Madaniy merosni muhofaza qilish, ilmiy o'rganish va ommalashtirish bilan bog'liq faoliyatni yanada takomillashtirish; Madaniyat tashkilotlari faoliyatini rivojlantirish, ularning moddiy-texnika bazasini yaxshilash va soha xodimlarini qo'llab-quvvatlash, tasviriy va amaliy san'at yo'nalishlarini rivojlantirish; Milliy kinematografiyani rivojlantirish.

MUHOKAMA

Davlatimiz rahbari ma'naviy-ma'rifiy ishlarga katta e'tibor qaratish zarurligini ko'p bora ta'kidlaganlar. 2023-yilning 22-dekabrida bo'lib o'tgan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan majlisida ma'naviyatning hayotimizda yangi kuch, yangi harakatga aylanishi kerakligini ta'kidladilar. Jumladan, ushbu majlisda yurtboshimiz tomonidan, avvalo, ma'naviyat va madaniyat sohasidagi ishlarimiz uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladigan milliy g'oyamizni rivojlantirish bo'yicha alohida dasturiy hujjat ishlab chiqishimiz lozimligi va bu jarayonda yangi tahrirdagi Konstitutsiyamiz talablari hisobga olinishi zarurligi qat'iy ta'kidlandi.

Ma'naviy tarbiyani mustahkamlashda axloqiy fazilatlarining ahamiyati nechog'lik muhim ekanligini inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya jarayonlarida quyidagi usullarni qo'llash lozim:

1. Namunalar va misollar keltirish bilan ishlash. Ta'lim oluvchilarga ma'naviy fazilatlarini o'rgatishning eng samarali yo'li amaliy mashg'ulotlar va namuna hamda misol keltirishlar orqali ishlashdir. Bu usul orqali ularga turli yot va begona g'oyalarni, adolatsizliklarni ko'rsatish, mehribonlik, oqko'ngillik va hurmat kabi axloqiy fazilatlarini shakllantirish yuzasidan amaliy mashg'ulotlar tashkil etish lozim.

2. Tarbiyaviy ahamiyatga ega qo'llanmalar va adabiyotlar. Ma'naviy tarbiyani yuksaltirish maqsadida, axloqiy fazilatlarini o'rgatish borasida tarbiyaviy ahamiyatga ega qo'llanma va adabiyotlar juda muhim ahamiyatga ega. Ta'lim oluvchilarga maqollar, ertaklar, dostonlar yoki tarbiyaviy hikoyalar orqali ma'naviy qadriyatlar va fazilatlarini o'rgatish mumkin. Bu usul ta'lim-tarbiya oluvchilar orasida ma'naviy tasavvurlarning o'sishiga yordam beradi.

3. Ta'lim beruvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlash. Ta'lim oluvchilar o'rtasida axloqiy fazilatlarini shakllantirishda ta'lim beruvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Ta'lim oluvchi talaba va o'quvchilar murabbiy va o'qituvchilarining malaka, ko'nikma va kompetensiyalarini, amaliy namunalarini ko'rib, ulardan o'zlashtirish orqali ma'naviy va axloqiy fazilatlar haqida tushuncha va bilim olishlari mumkin.

Axloqiy fazilatlarining shakllanish mexanizmlariga oila, ta'lim muassasalari, jamiyatning axloqiy fazilatlarini shakllantirishdagi roli. O'z-o'zini tarbiyalashning ahamiyati juda kattadir.

Ma'naviy tarbiyani oshirishda axloqiy fazilatlarning dolzarblik ahamiyatini o'quvchilarga o'rgatish uchun yuqoridagi usullar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ularning sog'lom g'oya va qarashlarini mustahkamlash ko'rinishida namoyon bo'ladi va ularning ma'naviy tarbiyasini oshirishga, o'zlashtirishga xizmat qiladi. Bu usullar kombinatsiyasi ta'lim oluvchilarning ma'naviy tarbiyasini samarali va oqilona oshirishda yordam beradi.

Ma'naviy tarbiyani yuksaltirishda axloqiy fazilatlarning o'rni va ahamiyatini ta'kidlash juda muhim. Axloqiy fazilatlarning inson ruhiy va ma'naviy olamini shakllantirishi va boyitishida o'z o'rni bor.

Shu o'rinda Prezident Shavkat Mirziyoyevning "Biz uchun ma'naviyat – insonlar o'rtasidagi o'zaro ishonch, hurmat va e'tibor, xalq va davlat kelajagini birgalikda qurish yo'lidagi ezgu intilishlar, ibratli fazilatlar majmuasidir. Boshqacha aytganda, ma'naviyat – jamiyatdagi barcha siyosiy ijtimoiy munosabatlarning mazmuni va sifatini belgilaydigan poydevordir. Bu poydevor qancha mustahkam bo'lsa, xalq ham, davlat ham shuncha kuchli bo'ladi"[1. 267] – degan ta'kidlarini yodga olish kifoya.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Ma'naviy tarbiyani yuksaltirishda axloqiy fazilatlarning muhim ahamiyat kasb etadi. Yangi O'zbekistonning ravnaqi va farovonligi yo'lida ma'naviyatni yuksaltirish, yoshlarda vatanga sodiqlik va yon-atrofdagi voqealarga nisbatan daxldorlik hissini tarbiyalash bugungi kunda tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida ma'naviy tarbiyani oshirishda axloqiy fazilatlarning nihoyatda muhim ekanligiga guvoh bo'lamiz. Bu borada qilinadigan islohot va yangilanishlar yoshlarni jismonan baquvvat, aqlan sog'lom bo'lib ulg'ayishiga, zamonaviy bilim va kasbga ega bo'lgan kelajak avlodni voyaga yetkazishga erishishda ko'mak vazifasini o'taydi. Qolaversa, jamiyat hayotining barqaror rivojini tashkil etishda ijtimoiy adolat, sabr-qanoat, chuqur e'tiqod tamoyillari asosida faoliyat olib borish, keng ommada ham ma'naviy, ham siyosiy, ham axloqiy jihatdan ko'nikma hosil qilish joiz. Yangi O'zbekistonni barpo etishda axloqiy fazilatlarning ahamiyatini oshirishda quyidagilarni amalga oshirish lozim: jamiyatda ma'naviy tarbiya an'analari, qadriyatlarini tiklash; ma'naviy tarbiyaning amaliy innovatsion tadqiqotlarini tashkil etish; ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan doimiy monitoring tizimini joriy qilish joiz.

Ma'naviy-axloqiy sifatlarga ega bo'lgan inson milliy va umuminsoniy fazilatlarni qadrlaydi, kelgusida uni boyitib, kelajak avlodlarga to'laqonli yetkazishda poydevor vazifasini o'taydi. Oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi harakatlari albatta, ma'naviy tarbiyani yuksaltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –T.: O'zbekiston, 2021. – B. 263, 267.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan majlisidagi nutqi. 2023-yil 22-dekabr. www.prezident.uz
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmon. www.lex.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirmonovich Mirziyoyevning "Ta'lim-tarbiya tizimi: taraqqiyotning yangi bosqichi" mavzudagi videosektor yig'ilishidagi nutqi. 30.10.2020 y. www.prezident.uz